

Hardcore versus psychologisme

Er bestaat een onderscheid tussen liefhebbers van *hardcore* SF en degenen die willen dat SF tot de *echte literatuur* gaat behoren.

C.P. Snow wees in *Two Cultures* (1959) al op het onderscheid tussen alfa's en beta's. Als econometrist ben ik gamma, dan val je natuurlijk tussen wal en schip, maar misschien moet je daar nu blij om zijn, ook al mis je de kudde met zijn geur en geest.¹

We zien eenzelfde onderscheid tussen enerzijds de Griekse en Romeinse mythen en sagen, met goden die als bordkartonnen figuren alleen willekeur uitoefenen, en anderzijds de Bijbel met een verhalende structuur en de ontwikkeling van een rechtsfilosofie.

Dat laat onverlet dat er evolutie in denken en smaak kan zijn en dat die evolutie ook bepaalde scheidingen kan overwinnen. Het is onzin dat een hardcore SF schrijver geen beeld van zijn personages kan hebben. Het blijven verhalen en geen bouwtekeningen voor een computerchip. Mijn suggestie is derhalve dat hardcore SF al zodanig tot ontwikkeling is gekomen dat het dicht bij het ideaal van verhalen vertellen ligt.

In de hardcore is het voldoende gebeurtenissen te beschrijven waarbij personages als wajang poppen over het speelveld worden bewogen. Het gaat dan om compositie en logisch raadsel, en het prikkelen van de eigen fantasie van de lezer. Wellicht is een nuttige term *event-literature*. Als leraar heb ik geleerd het gedrag van een leerling te benoemen, zoals *je bent lekker aan het werk of ik heb last van jouw praten*, en dat het onjuist is het gedrag aan een ego en identiteit toe te schrijven, zoals *je bent een voorbeeldige leerling of jij bent een lastig kind en een kletsmaajoor*. Voor je het weet gaat betrokkene zijn ego verdedigen, of, nog erger, identificeert hij of zij zich met dat negatief benoemde ego. Het prijzen van een ego is ook riskant wanneer recalcitranten zich dan weer op het tegendeel richten.

Hiertegenover staan degenen van wie het literatuur moet worden. Personages moeten psychologisch worden uitgediept, gedrag moet vanuit die psychologie verklaard worden, en de lezer moet zich kunnen identificeren met motieven, verleidingen en wat dies meer zij. Nu wordt psychologie aan de universiteiten bedreven dus in romans zien we alleen psychologismen. Daarmee kun je alle kanten op. In de Bijbel wordt Saulus Paulus.² In fictie kun je alles uit de dikke duim zuigen. Bijvoorbeeld een leerling die alleen op zijn ego is aan te spreken ...

¹ Econometrie is geen specialisatie maar een generalisatie, in de zin dat je zowel economie, wiskunde als statistiek kunt, zij het dan weer niet zo diepgaand als degenen die zich daarin apart specialiseren.

² Lena Einhorn (2006, 2008), "Het raadsel van Damascus", De Geus, zie ook <http://scimednet.org/what-really-happened-on-the-road-to-damascus/> en mijn eigen reactie <http://boycottholland.wordpress.com/2012/07/20/crucifiction/>

Het lijkt me vervolgens een goede hypothese dat de meeste mensen zichzelf niet kennen, zodat ze een romanfiguur dan helemaal niet kunnen kennen, want die bestaat toch niet, en dat nadere details dan verwarrend zijn. Het psychologisme geeft de romanlezer een schijnzekerheid zoals astrologie of homeopathie. Psychologistische verhalenvertellers parasiteren op de diepe behoefte aan zekerheid. Schijnzekerheid blijft verwarrend ten opzichte van echte zekerheid, die misschien uit onzekerheid bestaat.

Wanneer de behoefte aan zekerheid niet gevoed wordt ontstaat ook intolerantie. Het vreemde is dat de psychologen, die claimen zich zo goed te kunnen verplaatsen, zich toch niet kunnen verplaatsen in schrijvers die hardcore verhalen schrijven. Selectieve verplaatsing dus. Zulke psychologen hebben blijkbaar ook nooit van behaviorisme gehoord.

Mijn indruk is aldus dat de psychologistische kritiek op de hardcore aanpak meestal onjuist is. Zoals gezegd blijft een hardcore verhaal toch in de eerste plaats een verhaal en geen beschrijving van een computerchip. Bovengenoemde behandeling van een leerling is bijvoorbeeld pedagogie en geen puur behaviorisme met het belonen met graankorrels en straffen met elektrische schokken. Mijn vermoeden is dat ik een redelijk psychologisch inzicht heb. Redelijk psychologisch inzicht verklaart mijn weerzin tegen psychologisme.

De kunst van het schrijven blijft ook de kunst van het weglaten. Denk daarbij dus ook eens aan het psychologisme.

De lezer kan versteld staan, en ik doe dat eigenlijk ook, dat het onderscheid tussen hardcore en psychologisme bij nader inzien belangrijker is dan het eerst lijkt. Wellicht is dit inzicht de meta-kernbijdrage van deze bundel. Ook voor C.P. Snow was het in aanleg geen nieuw inzicht. Van oudsher kennen vertellers het onderscheid. Verhalen zijn eigen aan de mens, een baby hoort al geluid door de moederbuik. In het onderwijs moet iedere les een goed verhaal zijn. Bij psychologisme gaat het nu echter om decadentie, verloedering, ontsporing, een commercieel auteuristisch complex dat lezers verslaafd maakt aan psychologismen en dat als een kankergezwell de beschaving overwoekert, waardoor de mensheid het zicht op de pure waarheid van de feitelijke handelingen verliest. Aan universiteiten krijgen studenten les in auteurisme, joint ventures van auteurs ontwerpen scenario's voor films, de gelikte kinderstrip is bij de supermarkt te vinden, inclusief de figuurtjes en hebbedingetje. Pure verloedering dus. Ja, denk daar maar eens over na, mensheid ! Pokemon is dus geen hardcore SF maar de figuurtjes zijn stereotypen uit ontaard psychologisme. Het ontwikkelen van goede smaak en geestelijke weerbaarheid tegen goedkope psychologismen verdienen een hoge plaats op de agenda. Ik had me dit nog niet zo diepgaand gerealiseerd maar juist het bundelen van deze verhalen en het nadenken over hun ontstaan brengt me tot het nadere besef dat hier dus een zorgwekkend proces bestaat.

Ik geef het u maar mee als stof tot nadenken.